

ב"ה כו באדר תשפ"ו

לכבוד:
מנהלי/ות התיכונים
מנהלי/ות החטיבות העליונות
רכזים/ות ומורים/ות בחטיבה העליונה

תוכנית : מתווה לקורס "מסע הלכתי אקטואלי בעולם המודרני" במקצוע תושב"ע

סמסטר ראשון בתיכון

רקע

משרד החינוך גאה להציג תוכנית חדשנית ופורצת דרך המאפשרת לתלמידי תיכון להתחיל את דרכם האקדמית כבר במהלך לימודי התיכון. התוכנית, "סמסטר ראשון כבר בתיכון", מהווה צעד משמעותי בגישור בין החינוך התיכוני להשכלה הגבוהה. במסגרת התוכנית, תלמידי התיכון יכולים ללמוד קורסים אקדמיים מקוונים המוכרים כחלק מתוכנית הלימודים שלהם ומקנים להם נקודות זכות אקדמיות. הלמידה מתבצעת בהנחיית מורי בית הספר, אשר עוברים הכשרה מיוחדת בליווי המוסדות האקדמיים השותפים. החדשנות בתוכנית באה לידי ביטוי במספר היבטים מרכזיים. ראשית, היא מנגישה את ההשכלה הגבוהה לכלל התלמידים, תוך שימת דגש מיוחד על הפריפריה החברתית והגיאוגרפית. שנית, היא מאפשרת לתלמידים להתנסות בשיטות למידה חדשניות ועדכניות, המותאמות למאה ה-21. ולבסוף, היא מקצרת את משך הזמן הנדרש להשלמת תואר אקדמי בעתיד.

רציונל

הקורס מבקש להעמיק את ההבנה של תלמידי החטיבה העליונה בדבר רלוונטיות ההלכה לחיים המודרניים, ולהראות כיצד התורה איננה תחומה לבית הכנסת בלבד – אלא מדריכה את האדם בכל תחומי חייו: ברפואה, במדע, בטכנולוגיה, ובשאלות מוסריות וחברתיות.

במהלך הקורס נעסוק בסוגיות אקטואליות מעולמות המדע, הבריאות והחברה, ונבחן כיצד פוסקי ההלכה בדורנו – כמו גם בדורות קודמים – ממזרח וממערב, מתמודדים עם אתגרים חדשים תוך נאמנות מוחלטת לעקרונות ההלכה. הקורס מדגיש כי אדם ירא שמים מודרני אינו מבטל את עולם המדע, אך גם אינו מוותר על עולמה של תורה. השאיפה היא להציג מודל של שילוב הרמוני ואחראי בין עולמות אלו.

מטרת הקורס היא לחשוף את התלמידים לעושר ההלכתי והאינטלקטואלי של הפוסקים, להראות שישנם גישות הלכתיות שונות שכל אחת מבוססת על מקורות הלכתיים ומלחותה של תורה אינה מחיקת הדעה השונה אלא התמודדות איתה.

מטרת הקורס לפתח בתלמידים חשיבה ערכית, ביקורתית ואחראית, המובילה להבנה עמוקה של תפקידה של ההלכה בזירה הציבורית והאישית גם בעת הזו.

במהלך הלימוד נבחן גם את הרגישות החברתית הרבה שמפגינים הפוסקים כלפי מצוקות בני האדם, מבלי לוותר על כללי ההלכה.

התוכנית החדשה היא נדבך נוסף בתפיסת הוראת תושב"ע בכלל ובחטיבה העליונה בפרט. על פי תוכנית הלימודים **בתושב"ע** לחינוך העל יסודי.

תוכנית **סמסטר ראשון בתיכון** מאפשרת ללמד את הקורס האקדמי בשיעורי **תושב"ע** בכיתה על ידי המורה לתחום זה ועלפי מערכת השעות, וכך הציון בקורס האקדמי יהיה רכיב בציון הבגרות במקצוע וגם יקנה לו 4 נקודות זכות אקדמיות (נק"ז).

מבנה הלמידה

הקורס יציע דרכי הוראה מגוונים מותאמים לנושא הנלמד.

- חיפוש מאמרים ופסקי דין וניתוחן.
- פגישה עם רבנים, רופאים או מדעיים, שופטים וחברי כנסת
- ניתוח כתבות אקטואליות מתוך העיתונות הכתובה והמשודרת.
- הצגת מקרה רפואי/הלכתי אמיתי (באנונימיות כמובן), ובקשה מהתלמידים להציע פתרונות, ולאחר מכן עיון בפסקי ההלכה הקיימים.
- למידת חקר קבוצתי כאשר קבוצה אחת לומדת את החומר העיוני ומלמדת את הקבוצה השנייה שתלמד את הצד ההלכתי
- ניסוח הצעת חוק לחברי הכנסת בנושאים הנלמדים בניסיון לשלב את חיי התורה בציבוריות הישראלית

מבנה הלמידה

הכיתות בתוכנית הן הכיתות האורגניות והן תלמדנה במהלך שיעורי **תושב"ע** את הקורס האקדמי של מכללת אורות: "מסע הלכתי אקטואלי בעולם המודרני". לימודי הקורס ישתלבו בשעות המובנות במערכת. תהליך הלמידה יתבצע הן בלמידה עצמאית בכיתה מול מחשב (סרטים, דילמות, שאלות חשיבה, מקורות העשרה) והן בלמידה פרונטלית בהובלת המורה הקבוע לתושב"ע.

הוראת תוכני הקורס האקדמי יתחילו החל מכיתה י. במשך שנת לימודים אחת. לתלמידי יא- יב הבחינה בקורס תתקיים במכללת אורות לאחר סיום הלמידה בשני מועדים קבועים. מועד א ומועד ב, לקראת סוף השנה. תלמידי כיתה י שיבחרו בתכנית יוכלו להיבחן לא לפני אוקטובר של כיתה יא. מפמ"ר תושב"ע ותלמוד וצוות ההדרכה מעורבים יחד עם הצוות האקדמי בהתאמת תכני הקורס לרמה המתאימה לתלמידים ולתלמידות. התלמידים יגשו לבחינה במכללה בהתאם לתאריך שייקבע על ידי אגף הבחינות.

תכנית האקדמיזציה והתכנית הרגילה :

סמסטר ראשון בתיכון	התוכנית ה"רגילה"
35% מיחידות החובה- קורס אקדמי "מסע הלכתי אקטואלי בעולם המודרני". סמל שאלון חדש : 5341.	35% מיחידות החובה בתושב"ע - יחידת "במעגלי המשנה". סמל שאלון 5381.

יצוין כי לתלמיד/ה שעושה את התכנית הזו לא יתאפשר לעשות גם את תכנית הבגרות של המשימות המבוקרות בתושב"ע ואת לימודי בית חינוך ומשפחה התלמיד/תלמידה יעשו בתוכנית הרגילה של המבחן בבית חינוך ומשפחה סמל שאלון 5371.

חלוקת שעות מומלצת:

3 שעות שבועיות, במשך שנת לימודים.

התכנים

התכנים הם התכנים של הקורס שפותח על ידי מכללת אורות. התכנים מותאמים לצרכים הייחודיים של תלמידי התיכון, כאשר הקורס יותאם למסגרת בית ספרית. ההתאמות הללו יאפשרו לתלמידי כיתה הטרוגנית ממוצעת במערכת החינוך לעמוד בהצלחה באתגר האקדמי של התוכנית. תכני הקורס מופיעים להלן בפירוט.

תפקיד המורה

המורה לתושב"ע הוא/היא המורה בקורס המלמד/ת את התלמידים. המורים יקבלו גישה מלאה לאתר הקורס ולתכניו. האתר יספק למורה ערכות מלאות הכוללות מערכי שיעור, מגוון תרגילים וחומרי העשרה.

הערכה

הרכב ציון הקורס:

- 50% - מבחן על תכני הקורס שיתקיים במכללה.
- 40% - ביצוע משימות הקורס (ניתן על ידי המורה המלמד בכיתה).
- 10% - תלמידאות (ניתן על ידי המורה המלמד בכיתה).

10 נקודות בונוס על גבי הציון הסופי.

למה התוכנית כדאית לתלמידים?

- ✓ התלמידים זכאים להכרה אקדמית (אקרדיטציה) על לימודיהם.
- ✓ הלומדים בתוכנית יקבלו בונוס לציון הקורס כשזה יומר לציון בתעודת הבגרות.
- ✓ התלמידים בקורס הם במעמד סטודנט של המוסד האקדמי. בעבור התלמידים יש בזה התנסות מעצימה כשלעצמה.
- ✓ התלמידים יעסקו במודל של תורת חיים- חיים הלכתיים שלמים, בהם כל העולמות הם חלק מהקודש, בהרמוניה ובאחריות.

למה התוכנית כדאית למורים?

- ✓ המורים יקבלו הכשרה ייעודית להנחיית הקורס, שתוכר גם לצורך גמול.
- ✓ המורים ייהנו מחומרי הוראה מקצועיים, הכוללים מערכי שיעור, מצגות, תרגילים ועוד, שיהפכו את מלאכת ההוראה קלה יותר.
- ✓ המורים יזכו להוביל את תלמידיהם בתוכנית ייחודית ראשונה מסוגה בישראל.
- ✓ גמול הבגרות נשאר כשהיה.

שנת תשפ"ז

אנו מזמינים את כלל בתי הספר להצטרף לתוכנית בשנה"ל תשפ"ז. אין חובה שכל כיתות השכבה יצטרפו, ובהחלט אפשר לצרף בשלב זה רק כיתה אחת מבית הספר או כיתה אחת לכל מורה, לבחירת בית הספר.

תוכני הקורס - תכנית ההוראה

שם היחידה	תיאור היחידה	מטרות היחידה
הלכה ומדע – פערים, אתגרים ודרכי התמודדות	יחידת לימוד זו עוסקת בהתמודדות הפוסקים עם פערים המתעוררים בין דברי חז"ל לבין ממצאים מדעיים בני זמננו. התלמידים ייחשפו למגוון מודלים שהוצעו על ידי חכמי ההלכה לאורך הדורות כדי ליישב מתחים מסוג זה, תוך שמירה על מחויבות למסורת ההלכתית מחד, ולכבוד לידע המדעי המתפתח מאידך.	<p>א. מטרה עיונית: הבנת הגישות ההלכתיות השונות להתמודדות עם פערים בין מקורות חז"ל לידע מדעי עכשווי, והיכרות עם מקורות הלכתיים ופילוסופיים הרלוונטיים לנושא.</p> <p>ב. מטרה ערכית-חינוכית: לפתח בתלמידים עמדה מורכבת ואחראית המשלבת יראת שמים יחד עם פתיחות אינטלקטואלית. היחידה שואפת להראות כי נאמנות לחז"ל אינה מחייבת התעלמות מהמדע, וכי קיימת אפשרות לקיום דיאלוג הרמוני בין עולם ההלכה לעולם המדע.</p>
גנטיקה והלכה – בדיקות סקר גנטיות כהיערכות אחראית לנישואין	יחידת לימוד זו עוסקת במפגש שבין המדע המודרני לתבונה ההלכתית והערכית, סביב נושא הבדיקות הגנטיות לקראת נישואין. התלמידים ילמדו מושגי יסוד בגנטיקה, הורשת תכונות ומחלות גנטיות, ויכירו את ההמלצות העדכניות של משרד הבריאות בתחום זה. תוך כדי כך, נבחן כיצד רבנים ופוסקי הלכה בני זמננו התמודדו עם השאלות ההלכתיות וערכיות שהתעוררו עם התפתחות בדיקות הסקר הגנטיות. התלמידים יבחננו את הצדדים הערכיים של בדיקות	<p>א. מטרה עיונית: היכרות עם העקרונות המדעיים וההלכתיים הנוגעים לבדיקות גנטיות טרום נישואין, וניתוח עמדותיהם של פוסקי הלכה מרכזיים.</p> <p>ב. מטרה ערכית-חינוכית: לטפח בתלמידים תודעה אחראית המשלבת מחויבות הלכתית תוך כדי שימוש ברפואה המודרנית ורצון למנוע סבל עתידי. היחידה מדגישה כי</p>

<p>ההלכה אינה עומדת מנגד להתפתחויות המדע, אלא עוסקת בהן מתוך עומק, רגישות ומוסריות.</p>	<p>אלו מול תפישת "טיהור הגזע".</p>	
<p>א. מטרה עיונית: היכרות עם עקרונות זיהוי חללים באמצעות דגימות גנטיות. היכרת הסימנים ההלכתיים המופיעים בתלמוד ובפוסקים לצורך היתר עגונה. ניתוח דרכי ההתמודדות של פוסקי זמננו עם השימוש בטכנולוגיות DNA ובהיתר מטרה ערכית-חינוכית: לטפח בתלמידים רגישות מוסרית, הכרה בחמלה ההלכתית, והבנה עמוקה של מאמצי תלמידי החכמים להקל את סבלן של העגונות תוך הקפדה מדוקדקת על כללי ההלכה.</p>	<p>יחידת לימוד זו עוסקת באחד האתגרים ההלכתיים הרגישים ביותר – שאלת היתר עגונה בעקבות היעדר ודאות סביב מותו של בן זוג. התלמידים יעמיקו בהיכרות עם טכנולוגיות זיהוי החללים באמצעות דגימות DNA, ויבחנו את מקומן של טכנולוגיות אלו במסגרת השיקולים ההלכתיים. היחידה תתמקד בדיונים שהתעוררו בבתי הדין הרבניים לאחר הפיגוע במגדלי התיאומים ומלחמת "חרבות ברזל", ובשאלת משקלן ההלכתי של ראיות מדעיות חדשות שלא נזכרו בפסיקה הקלאסית.</p>	<p>זהות, הלכה וחמלה – היתר עגונות על בסיס בדיקות DNA בעקבות מלחמת חרבות ברזל</p>
<p>א. מטרה עיונית: להכיר את ההבחנה הרפואית בין מוות מוחי למוות לבבי. להבין את העמדות ההלכתיות המרכזיות בסוגיה זו לאור מקורות חז"ל והפוסקים. להכיר את חוק קביעת רגע המוות וחוק השתלות האיברים בישראל, ואת מאמצי המחוקק לבטא רגישות לעמדות ההלכה תוך קידום מנגנון להצלת חיים.</p>	<p>יחידה זו עוסקת באחת השאלות הרפואיות-הלכתיות המורכבות והרגישות ביותר של זמננו: מתי אדם נחשב כמת מבחינה הלכתית, כך שניתן יהיה לקחת ממנו איברים לצורך הצלת חיים אחרים? הרפואה המודרנית מאפשרת השתלת איברים חיוניים כגון לב, כבד וריאות, אך פעולות אלו דורשות קביעת מוות בזמן שהלב עוד פועם – מצב המכונה "מוות מוחי". התלמידים יכירו את ההבחנות הרפואיות, ילמדו את העמדות ההלכתיות השונות שהתפתחו בנושא, ויבחנו את האיזון שבין ערך</p>	<p>השתלת איברים וקביעת רגע המוות – בין קדושת החיים להצלת חיים</p>

<p>ב. מטרה ערכית-חינוכית: להעמיק מוסריות לסיוע ולהשתלשלות איברים, ולבחון כיצד ניתן לגבש עמדה אחראית המשלבת נאמנות להלכה, רגישות מוסרית ומחויבות לחברה ולחיים.</p>	<p>קדושת החיים לערך הצלת חיים. בנוסף, יילמד החוק שנחקק בכנסת ישראל בנושא קביעת רגע המוות והשתלות איברים, מתוך מטרה להבין כיצד נוסח החוק באופן שנמנע מהתנגשות ישירה עם עמדות הלכתיות, ואף מנסה לאזן בין גישות שונות של פוסקים.</p>	
<p>א. מטרה עיונית: להכיר את ייחודיות הגישה היהודית לבעלי מוגבלויות בהשוואה לתפיסות המקובלות בעת העתיקה. להבין את המעמד ההלכתי של בעלי מוגבלויות במקורות חז"ל ובספרות הפוסקים לאורך הדורות. לבחון את המענה ההלכתי לסוגיות שילוב מודרניות לאור התפתחויות חינוכיות, רפואיות וטכנולוגיות.</p> <p>ב. מטרה ערכית-חינוכית: להעמיק בתפיסת "חביב אדם שנברא בצלם" ולגבש עמדה המשלבת רגישות מוסרית גבוהה עם מחויבות להלכה בתוך הקהילה.</p>	<p>יחידה זו בוחנת את יחס ההלכה לאנשים עם מוגבלויות, תוך השוואת התפיסה היהודית של "צלם אלוקים" ליחס המפלה שהיה נהוג בעולם העתיק. התלמידים יבינו את המתח שבין קטגוריות הפטור ההלכתיות הקלאסיות (חירש, שוטה וסומא) לבין השאיפה המודרנית לשילוב מלא בחיי הקהילה, כגון, חתונה, מעמד משפטי וכלכלי ולקיחת חלק בחיים הציבוריים של תפילה, ברכת כהנים, עלייה לתורה ועוד. בנוסף, נחקור כיצד הפסיקה בת זמננו רותמת שינויים חברתיים ופיתוחים טכנולוגיים כדי להסיר מחיצות, ונבחן את האיזון העדין שבין נאמנות למסגרת ההלכתית לבין המחויבות הערכית להכללה ונגישות דתית.</p>	<p>התייחסות ההלכה לאנשים עם מוגבלויות.</p>
<p>א. מטרה עיונית: להכיר את ההתפתחות ההיסטורית וההלכתית של המושג "מחלל שבת בפרהסיה" – ממעמדו המשפטי בעת העתיקה ועד לאתגרי הקהילה המודרנית. להבין את מגוון הגישות של פוסקי ההלכה (מתקופת ההשכלה ועד ימינו) בהתמודדות עם שינויים חברתיים ותרבותיים. לנתח את הכלים ההלכתיים שבאמצעותם פוסקים מאזנים בין קדושת השבת לבין שיקולי "קירוב" ומרקם חברתי.</p>	<p>יחידה זו עוסקת במתח המורכב שבין שמירה על גבולות ההלכה במציאות משתנה מתוך אחריות עמוקה לשלימות הקהילה והרצון לקרב יהודים לתורה ומצוות. דרך בחינת היחס ההלכתי למחללי שבת בפרהסיה לאורך הדורות נבין את שיקולי הדעת והאחריות של פוסקים ומנהיגי הקהילות השונות לפעול מתוך נאמנות מוחלטת להלכה ובמקביל בשום שכל ובהבנה של הצרכים</p>	<p>התייחסות הפוסקים לשינויים סוציולוגיים. לדוגמה: היחס למחללי שבת בפרהסיה בעידן המודרני (נאמנות בכשרות, צירוף למניין, עליה לתורה ועוד.)</p>

<p>ב. מטרה ערכית-חינוכית: לעודד חשיבה מורכבת על האחריות המנהיגותית של פוסק ואיש ציבור בקהילה מגוונת. לגבש עמדה המשלבת עמידה איתנה על עקרונות ההלכה יחד עם רגישות אנושית, כבוד הדדי ושאיפה ללכידות חברתית. לפתח דיון ראשוני וכלים אצל התלמיד להתמודדות האישית שלו כשומר מצוות בחברה מעורבת במשפחה, בעבודה ובמסגרות מעורבות בהם יתקל במהלך חייו.</p>	<p>והשינויים העוברים על הקהילות שלהם. התלמידים יבחנו את השינוי שחל בתפיסת הפסיקה: מגישה פוסקת וחד-משמעית לעבר גישות המתחשבות בשיקולי "מומר לתיאבון", "תינוק שנשבה", והחשיבות של שמירה על שלימות הקהילה והימנעות מ"אש המחלוקת". מהתמודדות פוסקים דוגמת ר' משה פיינשטיין, הרב יוסף משאש והרב יעקב אטלינגר, ילמדו התלמידים כיצד ראוי לאזן בין הצבת גבולות ברורים ובלתי מתפשרים לבין פתיחת שערים ולבבות במציאות שבה החברה היהודית מורכבת מגוונים רבים.</p>	
---	--	--

התאריכים לרישום לתכנית יפורסמו באתר סמסטר ראשון בתיכון של משרד החינוך

בכל שאלה נוספת אפשר לפנות לח"מ או למדריכים/ות במחוזות.

בהוקרה רבה וברכת הצלחה,

הרב מנחם קליין, מפמ"ר **תושב"ע ותלמוד** בחמ"ד

הרב ד"ר חיים שרק, מפ"א תושב"ע בחמ"ד

הרב מנחם קסירר, מדריך בכיר ומרכז הקורס.

העתקים:

ד"ר טלי יניב, יושבת ראש המזכירות הפדגוגית

קרן דדיה, מנהלת אגף אקדמיזציה ולמידה דיגיטלית